

CE ESTE NIBBĀNA/NIRVĀNA?

O cuvântare ținută de Dhammadāsa Bhikkhu pe data de 5 septembrie 2010 la World Buddhist University WBU, Bangkok, Thailand¹ (*Universitatea Buddhistă Mondială – n.t.*)

Subiecte tratate:

- ▶ O scurtă definiție pentru Nibbāna;
- ▶ Care este relația dintre Nibbāna, individ și ceilalți?
- ▶ Ce este Nibbāna parțială?
- ▶ Care este calea către Nibbāna?

Abrevieri pentru citate din sursele canonice și traduceri acestora: D = Dīghanikāya² and M = Majjhimanikāya³.

Atât buddhismul Theravāda, cât și cel Mahāyāna acceptă Nibbāna/Nirvāna ca fiind Cel de-al Treilea Nobil Adevăr, sfârșitul suferinței, al lăcomiei, urii și iluziei, însă cele două tradiții privesc Nibbāna/Nirvāna în mod diferit.

Theravāda consideră că mai întâi aceasta trebuie cel puțin parțial realizată individual, ceea ce presupune că practicantul trebuie să devină Intrat în Curent⁴, „sortit Iluminării”. (*D 16 = PTS D ii 93-4*) În general, ambele tradiții spun că practicantul trebuie să se concentreze doar asupra lui până când atinge stadiul de Arhat, însă această idee nu este sprijinită de scripturile timpurii. Așa că nu avem niciun motiv să credem că, odată ce deține experiența personală a căii și a destinației, un Intrat în curent nu ar trebui să îi ajute pe ceilalți să înțeleagă în timp ce înaintează pe cale.

Compasiunea face parte din învățăturile lui Buddha cuprinse în textele Pali timpurii și în conformitate cu aceste texte un Intrat în curent mai are cel mult încă șapte nașteri⁵ (*Harvey 2008*) în care ar putea să îi ajute pe ceilalți. Buddhismul Mahāyāna ne învață că pentru a realiza Nirvāna practicantul trebuie să ia angajamentul de a deveni un Buddha el însuși, ceea ce necesită mai multe vieți. El lasă de-o parte propria sa eliberare, până când toți ceilalți

sunt eliberați. Această intenție este numită *Bodhicitta* (Harvey 2008). Putem observa o suprapunere între cele două abordări, în aceea că iluminarea este benefică atât practicantului cât și celorlalți. Acum însă aș vrea să ne concentrăm atenția asupra învățăturilor despre Nibbāna din textele Pali timpurii.

Ideea unei Nibbāna parțiale și a uneia complete se regăsește în textele Pali timpurii [a se vedea citatele de mai jos și Itivuttaka (Conze 2006)]. Se pare că există două interpretări diferite ale acestei idei în textele timpurii, însă doar una pare a fi supraviețuit în tradiția Theravāda. Nibbāna parțială, în textele timpurii se spune că este „*sa-upādi-sesa*”, ceea ce înseamnă „cu *upādi* rămas”. Interpretarea diferită a termenului *upādi* este ceea ce a cauzat diferențele în cele două moduri de înțelegere.

Ideea populară este aceea că Nibbāna atinsă de către Buddha sub Copacul Bodhi din Bodhgāya, la vârsta de 35 de ani, a fost într-un fel una parțială, iar Nibbāna completă [*parinibbāna*] a fost atinsă doar la sfârșitul vieții lui, la vârsta de 80 de ani, sub arborii Sal din Kusinagāra. Potrivt acestei interpretări, *upādi* este înțeles drept cele cinci agregate și „*sa-upādi-sesa*” înseamnă „cu cele cinci agregate rămânând”. Această variantă arată că atașamentul față de agregate s-a oprit sub copacul Bodhi și drept urmare suferința grosieră s-a oprit de asemenea, însă din moment ce cele cinci agregate au dăinuit timp de 45 de ani, mai exista o suferință subtilă. (Harvey 2008). Astfel că, odată ce Unul dintre cei vrednici [un Arhat, inclusiv Buddha] a ajuns la sfârșitul vieții sale și cele cinci agregate se dezintegrează, de abia atunci el este totalmente liber de suferință⁶, „*parinibbāna*”, stins pe deplin.

Buddha se referea la sfârșitul vieții unui Arhat prin expresia „disoluția corpului” [*kāyabheda*].⁷ Din câte cunosc eu, niciodată nu a folosit expresia „stingere completă” [*parinibbāna*], folosită în traducerile ulterioare. Ba din contră, Buddha a folosit diverse forme ale cuvântului *parinibbāna* pentru a se referi la Arhați ÎN VIAȚĂ.

D 15 = PTS D ii 68:

„Ananda, din momentul în care un călugăr ... nu se mai agață de nimic în lume; neagățându-se el dobândește liberate personală [*paccattaññeva parinibbāyati*], și știe: «Nașterea s-a sfârșit, viața sfântă a fost trăită, ce trebuia făcut a fost făcut, nu a mai este nimic [din suferință] aici».”

D 6 = PTS D i 156:

„Din nou, un călugăr, prin extincția totală [*parinibbāyī*] a degenerărilor, atinge chiar în această viață nealterată eliberare a minții, eliberarea prin înțelepciune, pe care a dobândit-o prin propria lui înțelegere.”

Ideea unei Nibbāna parțiale și a uneia complete, ce se pare că nu a supraviețuit în tradiția Theravada, este aceea că ambele sunt trăite în chiar această viață, că Buddha a trăit Nibbāna COMPLETĂ [*parinibbāna*] timp de 45 de ani, încă din vremurile de sub copacul Bodhi din Bodhgāya. În acest caz, ideea unei Nibbāna parțiale și a uneia complete corespund cu Nibbāna celui care încă se antrenează și respectiv a celui care nu se mai antrenează [Cel Vrednic]. În această situație *upādi*, care, potrivit Dicționarului PTS, este o formă scurtă pentru *upādāna* (Rhys Davis TW 1994), înseamnă agățare [*upādāna*]. Cele trei tipuri de Discipoli Nobili care nu au realizat încă starea de Arhat⁸ ar fi atunci „cei cu agățare rămasă” [*sa-upādi-sesa*].

În afară de folosirea termenului „*kāyabheda*” cu referire la sfârșitul vieții unui Arhat mai sus menționată și folosirea termenului „*parinibbāna*” cu referire la Arhați în viață, mai sunt alte câteva texte care sprijină această interpretare. Există citate din Buddha în textele Pali timpurii ce spun ca acesta ESTE eliberat în totalitate (*without remainder – n.t.*). Două exemple sunt:

M 72 = PTS M i 486:

„ ... vă spun, un Tathāgata [Cel-astfel-venit], odată cu încheierea, eliminarea, încetarea și sfârșirea ... tuturor plăsmuirilor «eu» și «al meu» și a tendințelor ce susțin vanitatea, este eliberat în totalitate (*without remainder – n.t.*) [*an-upādā vimuttoti*].”

D 1 = PTS D i 39:

„ ... și după ce a înțeles apariția și dispariția senzațiilor, atracția lor, riscurile și eliberarea de ele, Tathāgata [Cel-astfel-venit] este

eliberat în totalitate (*without remainder – n.t.*) [*an-upādā vimuttoti*].”

Cred că această a doua interpretare pentru *upādi* este mai apropiată de savoarea învățăturilor lui Buddha, în special de accentul pus pe aspectul practic al Dhammei, pe faptul că poate fi văzută aici și acum [*sandiṭṭhiko*], chiar în această viață, sau de aspectul atemporal al Dhammei [*akāliko*]. Din punctul meu de vedere, cea mai plină de înțeles definiție pentru Nibbāna este: sfârșitul absolut al lăcomiei, urii și iluziei. Cred că poate fi obținută chiar în această viață și că îți conferă posibilitatea să fii de mare ajutor ție însuți și celorlalți.

Bodhisatta [Cel ce urma să devină un Buddha] a încercat răsfațul în plăcerile senzoriale ca sursă a celei mai înalte fericiri a vieții și l-a găsit nesatisfăcător. Apoi a i-a încercat pe cei mai faimoși învățători yoghini ai vremii. Aceștia, de asemenea, credeau în Nibbāna – în chiar această viață, dar o asociau cu transa meditativă a lipsei de formă. I-au prezentat aceste lucruri drept Iluminarea, Bodhisattva le-a învățat și stăpânit, însă a găsit aceste stări nesatisfăcătoare. Acestea sunt două forme de plăcere, prima deconectată de la minte, concentrată asupra corpului, iar a doua deconectată de la corp, concentrată asupra minții. Testându-le, a decis să încerce auto-mortificarea, adică să-și provoace și să folosească durerea, ca instrument al eliberării, ceea ce înseamnă pedepsirea corpului și antrenarea minții. De asemenea, a găsit această tehnică nesatisfăcătoare. Apoi și-a adus aminte despre o experiență petrecută în copilărie sub un Arbust de Gherghin (*Syzygium jambos- n.t.*), când a atins o stare plăcută, ce nu era asociată nici cu răsfațul în plăcerile senzoriale, nici cu transele meditative profunde și nici nu își pedepsea corpul. Putem spune că această experiență valorifica atât trupul, cât și mintea. Nu își răsfața corpul, nu îl pedepsea și le antrena pe ambele.

În loc să considere că trupul este unica sursă a plăcerii, ori că mintea este singura sursă, a realizat că plăcerea care valorifică atât trupul cât și mintea, care le vede interdependența și interconectivitatea este o plăcere inofensivă, ce conduce la Iluminare. Aceste plăceri au fost numite Cele patru Jhāna și a spus că pe bună dreptate discipolii lui sunt atașați de ele, însă acestea NU sunt Iluminarea. Identificarea Celor patru Jhāna cu Iluminarea este greșită, însă trebuie să le cultivăm. Ele sunt o parte componentă în Nobila Cale în Opt Părți.

Din explicațiile suttelor reiese că stările LIPSITE DE FORMĂ [cele patru *Arūpajhāna*] sunt asemănătoare transelor, nu Cele patru Jhāna. Se pare că tradiția târzie a suprapus calitățile adânci asemănătoare transelor din stările LIPSITE DE FORMĂ peste Cele patru Jhāna. Despre acestea se spune că sunt stări benefice de concentrare tangibile în viața de zi cu zi. Cred că ele se leagă cu viața de zi cu zi în modul prezentat în următorul tabel:

Nivel Jhāna	Activitate posibilă în viața de zi cu zi
Unu	Studiu, analiză, investigare, planificare, dezvoltare de ipoteze/teorii
Doi	Testarea planurilor/ipotezelor în experiență
Trei	Experimentarea fructelor testărilor. Pauză de la proiecte, ex. Practica respirației conștiente
Patru	Recapitularea celor trei activități de mai sus

Pentru a ajunge la concluzia de mai sus, a trebuit să studiez cu atenție descrierea celor patru Jhāna din sutte și să pun la îndoială doctrina lui Buddhaghosa. Această înțelegere mi-a adus mai multe beneficii decât mi-a adus vreodată sau am văzut să aducă doctrina lui Buddhaghosa.

Deci ce să înțelegem din toate acestea? Ce este Nibbāna? Părerea mea este că Buddha nu desemnează drept Iluminare un anume tip de experiență. Plăcerile celor cinci simțuri sau a transelor lipsite de formă sunt anumite TIPURI de experiență, ce se întâmplă să fie părtinitoare, fie favorizând corpul, fie mintea. Cele patru Jhāna, de asemenea, sunt tipuri de experiență, dar sunt laudate ca fiind totalmente propice Nibbānei. Eu le văd ca integrând atât corpul, cât și mintea. Pentru început, Buddha a recomandat condițiile propice, cele Patru Jhāna, care sunt patru tipuri de experiență. Cred că Nibbāna este un mod de experimenta mai degrabă decât un anumit tip de experiență și anume experiență lipsită de lăcomie, ură și iluzie. De exemplu, cineva ar putea începe să ia masa cu lăcomie și în timpul mesei să renunțe la lăcomie. Într-un fel am putea spune că este o experiență diferită, în altul am putea spune că nu e. Este diferită pentru că nu mai există lăcomie, însă este la

fel pentru că implică aceleași gusturi. Ca orice experiență, nu putem să o dăm în mod direct altuia, indiferent cât de în detaliu am explica-o, însă PUTEAM să explicăm CALEA către această experiență. Asta a făcut Buddha în sutte. Astfel avem următorul dialog al lui Buddha:

M 107 = PTS M iii 4-6:

„Când discipolii Maestrului Gotama sunt sfătuiți și instruiți de acesta, realizează cu toții Extincția [Nibbāna], scopul ultim, ori doar o parte din ei?”

„Unii da, alții nu.”

„Și care este motivul?”

„La această întrebare, Preotule, îți voi răspunde tot cu o întrebare. Răspunde cum poțtești. Ce crezi Preotule, cunoști drumul care duce la Rājagaha?”

„Da, Maestre Gotama, îl cunosc.”

„Să presupunem că un om, vrând să ajungă acolo ar veni la tine și ți-ar spune «Te rog, arată-mi drumul la Rājagaha». Atunci tu i-ai spune «Sigur, om bun, acesta este drumul care duce la Rājagaha. Urmează-l pentru o vreme și vei vedea un anume sat, mai mergi puțin și vei vedea un anumit oraș, mai mergi puțin și vei vedea Rājagaha, cu parcurile lui frumoase, cu poienile, dealurile și iazurile lui». Apoi, fiind astfel sfătuit și instruit de tine acesta ar lua-o pe un drum greșit și ar merge înspre vest. Apoi un al doilea om ar veni cu același scop și sfătuit și instruit de tine ar ajunge în siguranță la Rājagaha. Acum, din moment ce Rājagaha există, calea care duce acolo există și tu ești prezent ca să îi îndrumi, care este cauza și motivul pentru care atunci când cei doi oameni au fost instruiți de tine unul a luat-o pe un drum greșit și a ajuns în vest, iar celălalt a ajuns în siguranță în Rājagaha?”

„Ce să fac, Maestre Gotama? Eu nu sunt decât acela care arată drumul.”

„La fel, Preotule, Extincția [Nibbāna] există, calea ce duce la ea există și eu sunt prezent ca și ghid. Cu toate acestea, dintre discipolii instruiți de către mine, unii realizează Extincția, țelul ultim, alții nu. Dar ce pot să fac eu în această privință, Preotule? Cel Astfel Venit este doar cel care arată drumul.”

Așadar, sper că am fost suficient de clar în aceea că nu consider Nibbāna un anume TIP de experiență, ci un MOD de a experimenta. Respectiv trăirea

lipsită de lăcomie, ură și ignoranță. În același timp, cred că Buddha ne-a învățat că trebuie să cultivăm anumite tipuri de experiență, Cele patru Jhāna. Acestea din urmă sunt stări de fericire, totalmente favorabile încetării lăcomiei, urii și ignoranței. Cultivând Cele patru Jhāna putem realiza Nibbāna parțială, apoi pe cea completă, ce ne aduce beneficii atât nouă, cât și celorlalți. Buddha a identificat aceste lucruri drept Calea de Mijloc către Nibbāna, atunci când a reflectat asupra experienței sale din copilărie, după ce a testat extrema auto-mortificării. Trebuie să regândim în mod radical Cele patru Jhāna și să renunțăm la interpretările ulterioare care le amestecă cu stările lipsite de formă ale conștiinței, care sunt asemănătoare tranșelor profunde de nemișcare meditativă. În sutte, Cele patru Jhāna pot fi văzute ca relaționând cu viața într-un mod mai conștient. Dacă învățăturile lui Buddha nu ne aduc fericire în viața de zi cu zi, ar fi mai bine să urmăm alte învățături care o fac.

Bibliografie

Conze, E., Ed. (2006). *Buddhist Texts Through The Ages*. Oxford, England, Oneworld Publications.

Harvey, P. (2008). *Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices*, Cambridge University Press.

Ñāṇamoli, B. and B. Bodhi (1995). *The Middle Length Discourses of the Buddha, A New Translation of the Majjhima Nikaya*. Boston USA, Wisdom Publications.

Rhys Davis TW, a. S. W. (1994). Pali Text Society Pali-English Dictionary. *Pali-English Disctionary*. New Delhi, Munshiram Manonharlal.

Walshe, M. (1995). *The Long Discourses of the Buddha, A Translation of the Diigha Nikaya*. Boston USA, Wisdom Publications.

¹ O parte din text apare și într-un referat prezentat în cadrul studiilor de masterat în arte, efectuate de autor la Universitatea din Queensland, Australia (8 aprilie 2009).

² Walshe, M. (1995). *The Long Discourses of the Buddha, A Translation of the Diigha Nikaya*. Boston USA, Wisdom Publications.

³ Ñāṇamoli, B. and B. Bodhi (1995). *The Middle Length Discourses of the Buddha, A New Translation of the Majjhima Nikaya*. Boston USA, Wisdom Publications.

⁴ „Sotāpana”, primul stadiu de noblețe, așa cum este descris de textele Pali timpurii.

⁵ Termenul Pali este „*punabbhava*” și înseamnă „re-devenire” nu „re-naștere”.

⁶ Această interpretare se bazează pe interpretarea psiho-somatică populară a Primului Adevăr Nobil și încearcă să explice bolile fiziologice și durerile pe care Buddha le-a trăit după experiența de sub Copacul Bodhi. Totodată încearcă să explice sfârșitul vieții lui Buddha, numit în limbaj comun „moarte”.

⁷ „Moarte” era folosit numai cu referire la oamenii ce sunt încă pradă iluziilor „*puthujana*”

⁸ Această interpretare necesită o regândire a interpretării psiho-somatice a Primului Adevăr Nobil, însă nu am acoperit acest subiect în prezenta lucrare. Este suficient să menționăm că această interpretare este în acord cu rezumarea Primului Adevăr Nobil ca fiind „Cele cinci agregate ale agățării sunt suferință”